

Rudolf Steiner

Bytosť človeka

1. Fyzické telo

To, čo nazývame fyzickým telom je vlastne spojenie troch tel: fyzického, éterického a astrálneho. Iba keby sme éterické a astrálne telo z fyzického vysunuli, mali by sme pred sebou skutočné telo fyzické. Fyzické telo je článkom ľudskej bytosti, ktorý je jej spoločný s celou fyzickou prírodou, obklopujúcou človeka. Máme ho spoločné s minerálmi. Ale nemôžeme považovať za fyzické telo to, čo človeka od minerálu odlišuje. Smrť odhaluje z ľudskej bytosti to, čo je od chvíle smrti s minerálnym svetom rovnakého druhu. Vo fyzickom tele človeka pôsobia tie isté látky a sily ako v minerále, len ich pôsobnosť behom života je postavená do vyššej služby. Pôsobia ako minerálny svet, až keď došlo k smrti. Vtedy sa začne prejavovať podľa svojej podstaty. Sily, ktoré dávajú vzniknúť fyzickému telu, pochádzajú z vysokých duchovných svetov. Čo vytvára telo fyzické, to človek nemá v rukách. Minerál nazývame bezvedomým. Tak je tomu len vtedy, keď zostaneme na fyzickej úrovni. Vedomie „ja“ u minerálov musíme hľadať vo vyššom devachane.

2. Éterické telo - životné

Máme spoločné s rastlinami a zvieratami. Hovorí sa mu aj životné telo. Má približne takú istú podobu ako telo fyzické, ktoré je vybudované podľa jeho vzoru. Keby sme si odmysleli telo fyzické, zostalo by nám telo éterické ako telo síl, preniknuté silovými líniami, ktoré fyzické telo vybuďovali. Ľudské srdce by nikdy nemohlo vzniknúť vo forme, ktorú má, keby v éterickom tele, ktoré preniká telo fyzické, nebolo éterické srdce. Toto éterické srdce obsahuje určité sily, a tie sú budovateľmi srdca fyzického. Je len stuhnutým, zhusteným éterickým srdcom, a prúdy síl v éterickom srdci dali fyzickému srdcu formu. Všetky orgány sú vo svojom tvare a podobe udržiavané prúdmi a pohybmi éterického tela. Éterické telo je u muža ženské a u ženy mužské. Éterické telo má svetelnú podobu, ktorá prečnieva fyzické telo. Éterické i fyzické telo udržiavajú pobromade sily, ktoré sa nachádzajú v nebeskom či inšpirujúcom svete, v dolnom devachane, svete harmónie sfér. Vedomie „ja“ u rastlín musíme hľadať vo svete inšpirácie, v dolnom devachane. Je mnoho vecí, ktoré vidíme, hmatáme atď., napr: kameň. Ten je práve tak ako človek, fyzické teleso. Fyzické telo človeka je však i niečo iného: rastie, vyživuje sa, môže sa pohybovať a množiť, vníma. U kameňa tomu tak ale nie je. So všetkými rastlinami má človek spoločné to, že rastie, vyživuje sa a množí. Keby mal len fyzické telo, ako kameň, nemohol by rásť, vyživovať sa a množiť. Má niečo, čo mu umožňuje zúžitkovať fyzické sily a látky tak, že sa mu stávajú prostriedkom k tomu, aby rástol, mohol sa vyživovať a množiť. A to je telo éterické. Fyzické telo nemôže získať svoju formu minerálnymi látkami a silami, ktoré sú v ňom obsiahnuté, a musí, aby ju získalo, byť prestúpené éterickým telom.

3. Astrálne telo - rosenkruciánskou terminológiou - duševné telo

Toto telo máme spoločné so zvieratami. Kde sa objavuje pocit, radosť a bolesť, afekty, túžby a vášne, tam je astrálne telo nositeľom týchto vnútorných zážitkov niektorej bytosti. Astrálna bytosť človeka i zvieratá je udržovaná silami, ktoré majú svoj domov v astrálnom, imaginatívnom, či ako rosenkrucián hovorí - v elementárnom svete, v tzv. kama-loke - v cirkevnej terminológii - očistec. Ako hovoríme u človeka o individuálnej duši, tak hovoríme u zvieratá o skupinovej duši, ktorú môžeme nájsť v astrálnom svete. Celá zvieracia skupina je v astrálnom svete človekom s ktorým sa dá hovoriť ako s jednotlivým človekom tu na Zemi. Len vzhľad je iný a tak nie sú neprávom v druhej apokalyptickej pečati charakterizovaní tým, že im autor dáva rôzne názvy. Delí ich na 4 triedy: leva, orla, býka a človeka, ktorý ešte nezostúpil na fyzickú úroveň. Tieto apokalyptické zvieratá sú 4 triedy skupinových duší, ktoré na astrálnej úrovni stoja najbližšie individuálnej duši človeka. Éterické telo, ponechané samo sebe, by muselo byť ustavične v stave spánku. Až astrálne telo rozsvetuje v duši svetlo vedomia.

4. Ja

Čo človek už nemá spoločné so svetom, ktorý ho obklopuje, nazývame „ja“. Týmto štvrtým článkom svojej bytosti sa človek stáva korunou fyzického stvorenia. Až v tomto článku má človek dané vedomie tu na fyzickej úrovni. U človeka má vedomie „ja“ domov v štvrtom článku jeho bytosti, vo fyzickom svete. Až vo svojom „ja“ má človek niečo, do čoho žiadna iná bytosť nemôže vniknúť, kam nemôže vstúpiť vedomie žiadneho iného „ja“. Duševný živel je spätý s tým, čomu hovoríme naše „ja“, s tým, čo si môžeme uvedomiť v duši vedomej. Ale toto „ja“ zjavujúce sa v duši, pochádza z iného sveta než z duševného, z duchovného.

5. Duchovné ja - manas

Tieto štyri články človeka neobsahujú jeho celú prirodzenosť. Človek ich má i pri svojej prvej inkarnácii na Zemi a okolnosť, že prešiel rôznymi vteleniami, znamená pre človeka, že sa vyvíjal vyššie. Človek sa vyvíja vyššie tým, že svojím „ja“ pretvára tri články, ktoré sme uviedli skôr. Vo svojej prvej inkarnácii podliehal človek všetkým svojim chťičom a vášňam. Má síce všetky svoje štyri články - aj „ja“, ale chová sa ako zvierat. Keď prirovnáme potom takéhoto človeka k vznešenému idealistovi, spočíva rozdiel v tom, že tento dávny človek ešte nepracoval na svojom astrálnom tele svojím „ja“. Najbližší pokrok ľudského vývoja spočíva v tom, že človek pracuje na svojom astrálnom tele. Prejavuje sa to tým, že určité pôvodné vlastnosti tohoto tela začne ovládať z vnútra. Aby sa „ja“ zušľachtilo, pracuje na svojom astrálnom tele, na žiadostiach, pocitoch, predstavách. Čím vyššie stojí človek mravne a rozumovo, tým viac a hlbšie jeho „ja“ pracovalo na astrálnom tele. Priemerný európsky človek si o istých pudoch hovorí: tým smieš vyhovieť - u iných si to dokáže zakázať. Pokiaľ to, čo pôvodne žilo v jeho astrálnom tele, podrobil vláde svojho „ja“, hovoríme o „duchovnom ja“. Je výsledkom premeny astrálneho tela naším „ja“. Čo do látky je manas to isté, čo astrálne telo, je to len iný spôsob usporiadania toho, čo bolo pôvodne v astrálnom tele a čo potom bolo premenené na „duchovné ja“. Kto rozlišuje medzi dovoleným a zakázaným, pracuje na svojom astrálnom tele. Prečo na ňom pracuje? Pretože na poli činnosti vyvoláva každá jednotlivá činnosť reakciu. Astrálne

telo je v neustálej činnosti. Túto činnosť v užšom zmysle nazývame ľudskou karmou. V základe činnosti človeka je žiadostivosť. Človek by činnosť nepotreboval, keby nemal žiadostivosť. Má však žiadostivosť zúčastňovať sa okolitého sveta. Preto nazývame telo astrálne aj telom žiadostí. Do astrálneho tela vpracovávame ideály, nadšenie atď. Bojujeme proti inštinktom vo fázi, kedy dosadzujeme ideály miesto pudov, povinnosti miesto inštinktov, vyvíjame nadšenie miesto žiadostí, vpracovávame harmóniu do častí svojho astrálneho tela. Intelektuálny vývoj človeka, jeho očista a zušľachtľovanie citov i prejavov vôle sú mierou premeny jeho astrálneho tela v „duchovné ja“.

6. Životný duch - buddhi

Človek, ktorý sa ďalej vyvíja sa stáva žiakom alebo čelom. Dosahuje schopnosť, aby svojím „ja“ pracoval nielen na svojom astrálnom, ale i éterickom tele. V éterickom tele sú vtlačené všetky myšlienky a zážitky človeka. Spomeňme si, čo sme vedeli, keď sme boli osemročným dieťaťom a uvážme, čo všetko sme si od tejto doby osvojili, je toho veľa. Každý z nás prijal do seba veľký počet pojmov, ktoré ho vedú k tomu, že už slepo nevyhovie svojím pudom a vášňam. Keď si spomenieme však, že sme boli napr: hnevliwym dieťaťom a keď uvážime, ako ďaleko sme túto hnevivosť prekonali, uvidíme, že tejto hnevivosti ešte často podľahneme. Alebo, keď sme mali slabú pamäť, ako málo sa nám ju podarilo zlepšiť, alebo ako málo môže človek svoje charakteristické vlohy, silu alebo slabosť svedomia pretvoriť. Práve v tom spočíva podstata žiakovho zasvätenia. Obyčajný človek sa nepodobá svojmu predchádzajúcemu vteleniu ani postavou, ani temperamentom, povahou. Ale čela má tie isté zvyky, tú istú povahu ako v predchádzajúcom vtelení. Zostáva podobný. Pracoval vedome na éterickom tele - na zvykoch, vlastnostiach, temperamente. Učenie sa je nutné pokladať za prípravu, oveľa dôležitejšie je pre náš vývoj, keď pretvárame temperament! Keď sme pretvorili zlú pamäť v dobrú, impulzivnosť v miernosť, melancholický temperament v kludnú vyrovnanosť, potom sme učinili viac, než keby sme si učením osvojili seba viac. V tomto je zdroj okultných síl, tak sa prejavuje, že „ja“ pracuje i na tele éterickom. Pokiaľ sa tieto vlohy prejavujú, musíme ich hl'adať v tele astrálnom, keď ich však chceme pretvoriť, musíme ich hl'adať v tele éterickom. Pretvoriť je ich možno iba tým, že pracujeme na éterickom tele. Kol'ko toho „ja“ pretvorilo na éterickom tele, toľko je v človeku obsiahnuté z nového článku, ktorý nazývame „životným duchom“. Substancia buddhi nie je nič iného než časť éterického tela, ktorú pretvorilo naše „ja“. Keď „ja“ dáva na seba pôsobiť stále znovu a znovu podnetom, vyplývajúcim z náboženstva, potom v ňom vytvárajú moc, ktorá pôsobí až do éterického tela a mení ho práve tak, ako menšie životné podnety spôsobujú zmenu astrálneho tela. Tieto menšie podnety života, ktoré sa dostávajú k človeku učením, premýšľaním, zušľachtľovaním citov apod., podliehajú rozmanitým životným zmenám. Náboženské city však vtlačajú všetkému mysleniu, cíteniu a chceniu niečo jednotného. Dávajú akési spoločné, jednotné svetlo po celom duševnom živote, Človek myslí a cíti dnes to, zajtra ono. K tomu ho vedú najrôznejšie podnety. Kto však svojím akokol'vek utváraným náboženským cítením tuší niečo, čo prechádza všetkými premenami, ten bude k tomuto základnému cíteniu vzťahovať práve tak to, čo cíti a myslí dnes, ako zajtrajšie zážitky svojej duše. Náboženské vyznanie tak preniká celým duševným životom, jeho vplyvy sília behom doby stále viac, pretože pôsobia v ustavičnom opakovaní. Preto dosahujú moci pôsobiť na telo éterické. Podobným spôsobom pôsobí na človeka pravé umenie. Keď sa preniká

človek vo svojich predstavách a cite formou, farbou a tónom nejakého umeleckého diela k jeho duchovným základom, potom pôsobia impulzy, ktoré takto prijíma jeho „ja“, tiež až do éterického tela. Keď domyslíme túto myšlienku až do konca, potom si môžeme uvedomiť, aký veľký význam má umenie pre ľudský vývoj. Pojem „životný duch“, je oprávnený preto, že v tomto článku pôsobia tie isté sily ako v životnom tele, iba s tým rozdielom, že v nich, pokiaľ sa zjavujú ako životné telo, nie je činné „ja“. Keď sa však prejavujú ako „životný duch“, potom sú preniknuté činnosťou „ja“. Náboženské zážitky človeka a mnohé iné skúsenosti sa vtlačajú do éterického tela a premieňajú ho v „životného ducha“. V obyčajnom živote sa to deje viac menej nevedome.

7. Duchovný človek - átman

Keď zosílilo „ja“ tak, že sa učí pretvárať i fyzické telo, článok, ktorý je vytvorený tak, že jeho sily siahajú do najvyšších svetov, potom hovoríme, že si človek vytvára najvyšší článok svojej dnešnej prirodzenosti, „duchovného človeka“. Čo je najťažšie - to znamená pôsobiť na obeh krvi, sledovať prácu nervov, učiť sa ovládať dych, riadiť myšlienkové deje v tele. Kto stojí na tomto stupni, je adept. Adept si v sebe vypestoval siedmy základný článok bytosti človeka – duchovného človeka. Sily, ktorými sa pretvára fyzické telo, musíme hľadať v najvyššom svete. Jeho pretváranie sa začína premenou dýchacieho procesu. Takýmto pretváraním sa mení ráz krvi, ktorá pracuje na fyzickom tele tak, že sa touto prácou povznášame až do najvyšších svetov. Náznak vplyvu „ja“ na fyzické telo môžeme vidieť napr: v tom, že sa pri určitých zážitkoch začervenáme alebo zbledneme. Tu je „ja“ podnecovateľom procesu vo fyzickom tele. To, čo sa javí vo fyzickom tele ako hrubohmotné, je iba jeho vonkajšia stránka. Za ňou sa skrývajú sily jej podstaty, ktoré sú duchovného druhu. Nehovorí sa tu o práci na tom, čo sa javí na fyzickom tele ako hmotné, ale o duchovnej práci na neviditeľných silách, ktoré mu dali vzniknúť a vedú ho opäť k rozkladu. V obyčajnom živote si človek môže uvedomiť táto prácu „ja“ na fyzickom tele len v malej miere.

Každý človek si už v sebe vypestoval štyri články svojej bytosti, piaty čiastočne a ostatné ako vlohu. Musíme však rozoznávať medzi dvomi formami pretvárania - vedomom a nevedomom. V skutočnosti každý Európan pretvoril svojím „ja“ nižšie články svojej prirodzenosti nevedome. V terajšom vývojovom cykle premieňa vedome iba manas. Musí sa najskôr stať zasvätencom, keď sa má učiť, ako vedome pretvárať svoje éterické telo. Pôvodne má každý, aj ten najprimitívnejší človek na najnižšom vývojovom, stupni, tri články svojej prirodzenosti, v ktorých je obsiahnuté „ja“. Potom začína pretváranie, ktoré po dlhú dobu zostáva nevedomé. Potom začína ľudstvo pretvárať astrálne telo vedome. Zasvätenci dnes pretvárajú vedome éterické telo, v budúcnosti všetci ľudia vedome pretvorí telo éterické i fyzické.

V nevedomej premene astrálneho, éterického a fyzického tela možno hľadať vznik pocitovej, rozumovej a vedomej duše. Rozoznávame dušu cítiacu, rozumovú a vedomú. Až v duši vedomej zažiarí vedomé pretváranie. Až vtedy „ja“ pracuje vedome na pretváraní

V duši vedomej vyvíja „ja“ najskôr „duchovné ja“, v duši rozumovej vyvíja životného ducha ako protiklad k éterickému telu. A v duši cítiacej vyvíja vlastného „duchovného človeka“. Duša rozumová umožňuje vnútornú činnosť myšlienkovú. Duša vedomá uschopňuje človeka, aby si bol vedomý sám seba v samostatnej bytosti. Duša rozumová a vedomá sú priamym výrazom činnosti ľudského „ja“, môžeme ich spojiť v jeden názov „ja“, aj keď toto „ja“ je predovšetkým podivuhodnou duchovnou iskrou v nás. Tak dostaneme celkom deväť článkov ľudskej prirodzenosti. Pre vonkajší pohľad dva články - astrálne telo a duša cítiaca - sú ako jedno v druhom. Duša cítiaca je v astrálnom tele tak, že obe nám pripadajú ako jeden článok. Práve v takom vzťahu je i „duchovné ja“ a duša vedomá. Lebo v duši vedomej sa rozsvetuje duch a prežaruje z nej ostatné články ľudskej bytosti. Dušu rozumová môžeme označiť priamo ako „ja“, pretože má na ňom podiel a v istom zmysle je už týmto „ja“, ktoré si svojej duchovnej podstaty iba nie je vedomé. Tým sa nám počet deviatich článkov ľudskej bytosti znižuje na sedem. Vymenujme si ich:

1. fyzické telo
2. éterické telo - životné
3. astrálne telo - v ktorom je duša cítiaca
4. „ja“
a potom vyššie články
5. duchovné ja - manas, v duši vedomej ho vyvíja „ja“
6. životný duch - buddhi - v duši rozumovej ho vyvíja „ja“
a ako najvyšší
7. duchovný človek - átman - v duši cítiacej ho vyvíja „ja“

Taká je vnútorná spojitosť ľudskej prirodzenosti, ktorá má v skutočnosti deväť článkov, ktorých počet sa znižuje naznačeným splynutím z deviatich na sedem. Telesnébo druhu je fyzické, éterické a astrálne telo. Označujeme pojmom „telo“. Duševné sú duša pocitová, rozumová a vedomá. Označujeme pojmom „duša“. A duchovné sú: duchovné ja, životný duch a duchovný človek. Označujeme pojmom „duch“.

Tak, ako žije v súčasnosti človek na Zemi, pozostáva z fyzického, éterického, astrálneho tela a „ja“. Táto štvorčlenná prirodzenosť má v sebe predpoklady pre vyšší vývoj. „Ja“ zo seba pretvára nižšie telá a včleňuje im tým vyššie zložky ľudskej prirodzenosti. Premena astrálneho tela je v súčasnej etape pozemského vývoja v plnom prúde, vedomá premena éterického a fyzického tela pripadá na neskoršie obdobia, v súčasnosti začala len u zasvätených - u učiteľov a žiakov tajnej vedy. Táto trojnásobná premena človeka je vedomá, predchádzala jej však viac či menej nevedomá premena, a to počas doterajšieho pozemského vývoja. V tejto nevedomej premene astrálneho, éterického a fyzického tela možno hľadať vznik pociťovej, rozumovej a vedomej duše.

Z troch tel - fyzického, éterického a astrálneho, je najdokonalejšie fyzické. Je to tým, že sa z nich vyvíja najdlhšie. Je najstarším článkom súčasnej ľudskej prirodzenosti. Astrálne a éterické telo dosiahnu vysokú dokonalosť v budúcnosti.

V priebehu života človek prijíma veľmi mnoho predstáv, vnemov, citov a skúseností, učí sa veľa vecí. Tým sa v človeku dejú veľké zmeny. Ony pôsobia na naše astrálne telo a menia ho, pretože ono je najjemnejším článkom a spôsobiť v ňom zmeny je

najľahšie. V éterickom tele sídli temperament, povaha a sklony. V tom sa človek málo mení. Hnevľivé dieťa sa mení len veľmi pomaly. Často trvajú po celý život. V živote sa rýchlo menia skúsenosti a predstavy - temperament, povaha, sklony len pomaly. Sklony sú zvlášť nepoddajné, trochu sa síce menia, ale len veľmi pomaly. Príčinou je, že sú zakotvené v éterickom tele, a to sa mení len veľmi pomaly, pretože je zložené z látky, ktorá je oveľa menej schopná zmeny než telo astrálne. Fyzické telo sa mení najpomalšie. Predstavy, ktoré premieňajú po dobu života astrálne telo, vyvolávajú hlbšie zmeny v tele éterickom až v najbližšom živote. Pokiaľ sa chce človek starať o to, aby sa narodil v najbližšom živote s dobrými sklonmi, musí sa už v tomto živote snažiť, aby vo svojom astrálnom tele tieto vlastnosti pripravil. Keď sa niekto snaží robiť veľa dobrých skutkov, zrodí sa skorej so sklonmi k dobrým skutkom. To sa potom stáva vlastnosťou tela éterického. Keď sa chce niekto narodiť s dobrou pamäťou, musí už teraz čo možno najviac cvičiť pamäť, musí častejšie spomínať na jednotlivé roky svojho života, na celý svoj dosavadný život. Tým sa v astrálnom tele vytvára dobrá vloha k pamäti, ktorá sa potom prejaví v budúcom živote. Človek, ktorý prežíva svoj život s náhľením, rodí sa v budúcom živote so sklonom málo lipnúť na jednotlivých predmetoch svojho okolia. Kto žije dôveme so svojím okolím, narodí sa potom so zvláštnou záľubou pre všetko, čo kedysi toto okolie tvorilo. Môžeme pôsobiť aj na éterické telo so zreteľom na svoj najbližší život. Všetko, čo človek na svojom éterickom tele vypestuje, sa vyvíja veľmi pomaly a možno o to dbať výchovou. Čo sa deje v jednom živote v tele éterickom, to sa v najbližšom živote prebúda ako dispozície v tele fyzickom. Dobré sklony a zvyky nášho éterického tela sú v budúcom živote dobrými dispozíciami k zdraviu, zlé sklony sa objavujú ako náchylnosť k určitým chorobám. Úmysel a dobrá vôľa zbaviť sa zlých návykov pôsobí až do éterického tela a poskytuje priaznivé dispozície k zdraviu. Či je človek postihnutý určitou chorobou - to závisí na skutkoch človeka. Ale či je k nej disponovaný, to závisí na sklonoch apod. života predchádzajúceho. Osoby, ktoré v jednom živote jednajú sebecky - egoisticky zo zvyku, v budúcom živote skoro starnú. Príčinou toho, že človek zostáva mladý a svieži, je v tom, že vo svojom predchádzajúcom živote bol plný lásky a dokázal sa preniknúť oddanosťou. Naše skutky sa stávajú naším budúcim osudom - fyzickým osudom, okolím, pomermi v ktorých budeme žiť.

Choroby fyzického tela v tomto živote sa objavujú ako fyzická krása tela budúceho. A to tak, že sa buď vlastné telo chorobou, ktorá ho postihla, povznesie ku kráse - stáva sa preto v budúcom živote krásnejšie, alebo choroba v jednom živote odškodní človeka v druhom živote tým, že sa narodí v krásnom okolí. Krása sa teda karmicky vyvíja z utrpenia, bolesti a choroby. Nič krásneho nie je vo svete bez utrpenia, bolesti a chorôb.

Medzi zmenami, ku ktorým dochádza činnosťou „ja“ v astrálnom tele, a zmenami, ktoré prebiehajú v éterickom tele, sa nedá vytýčiť pevná hranica. Jedny prechádzajú v druhé. Keď sa človek niečo naučí a získa si tým istú schopnosť úsudku, potom došlo k zmene v astrálnom tele, keď zmení však tento úsudok jeho duševný postoj, takže si navykne pociťovať určitú skutočnosť po onom učení inak než predtým, potom dochádza k zmene v éterickom tele. Všetko, čo sa stáva ľudským vlastníctvom tak, že si človek môže na to stále znovu spomínať, spočíva na zmene éterického tela. Základom toho, čo sa postupne stáva pevným podkladom pamäti, je práca na astrálnom tele, ktorá sa preniesla na telo éterické.

Okultné školenie je niečo úplne iné, než naše obyčajné školenie. Nesmeruje ako toto k tomu, aby nahustilo do žiaka mnoho učebnej látky. V prísnom okultnom školení nedostane žiak žiadnu učebnú látku, ale hutnú vetu s vnútornou silou. Tak tomu bolo i v minulých dobách. O vete musel žiak meditoval' pri úplnom vnútornom kl'ude. To pôsobilo tak, že sa sám úplne vnútorne menil, prežiaril jasným svetlom. Keď dospel človek k tomu, aby sám seba prehliadal, môže svoje vedomie ponoriť do iných bytostí. K tomu sa musí presne uchopiť bod v strede za očami, potom odtiaľ viesť vedomie dole až do srdca. Potom môžeme svoje vedomie preniesť do iných vecí.